

บทที่

3

รูปแบบและกระบวนการ พัฒนาหลักสูตร

เนื้อหาสาระในบทนี้ จะเน้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมาย และองค์ประกอบของหลักสูตร ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร รวมถึงข้อแตกต่างระหว่างหลักสูตรวิชาชีพ หลักสูตรรายวิชา หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และหลักสูตรฝึกอบรม ในแง่มุมต่าง ๆ การจำแนกหลักสูตรระดับ Micro กับ ระดับ Macro คำจำกัดความหรือความหมายของคำบางคำ ที่เกี่ยวข้องและมักจะได้ยินบ่อย ๆ เช่น ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เป็นต้น

ความหมายของหลักสูตร

พ.ศ. 2540

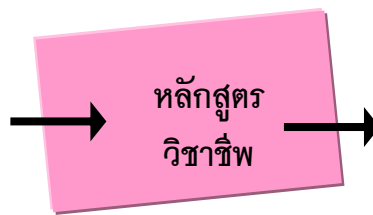

เข้าเป็นนักศึกษา

พ.ศ. 2543

บัณฑิต/ผู้สำเร็จการศึกษา

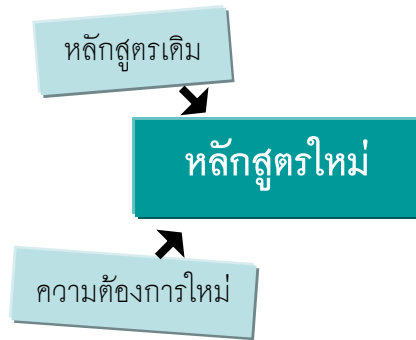

รูปที่ 19 โครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนของหลักสูตร

หลักสูตร คือ โครงการในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามจุดประสงค์หรือ จุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้

หลักสูตรเป็นโครงการ ในการจัดการศึกษา จึงต้องมีปัจจัยในการดำเนินการ ซึ่งส่วนประกอบ สำคัญ ๆ ที่จะต้องมี (1) บุคลากรที่เกี่ยวข้อง (2) มีวัสดุ/อุปกรณ์การศึกษาเพื่อจัดการเรียนการสอน การฝึกประสบการณ์ต่าง ๆ (3) มีงบประมาณทั้งที่เป็นงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ และการจัดการศึกษา และ (4) มีการบริหารจัดการหลักสูตรให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

การพัฒนาหลักสูตร

คำว่า “การพัฒนาหลักสูตร”

มีความหมายอยู่ 2 นัย กล่าวคือ

นัยที่ (1) เป็นการทำของเดิมที่มีอยู่ให้มีขีด
ความสามารถสูงขึ้น คีขึ้น

นัยที่ (2) เป็นการทำขึ้นหรือสร้างขึ้นมาใหม่
ตามความต้องการใหม่

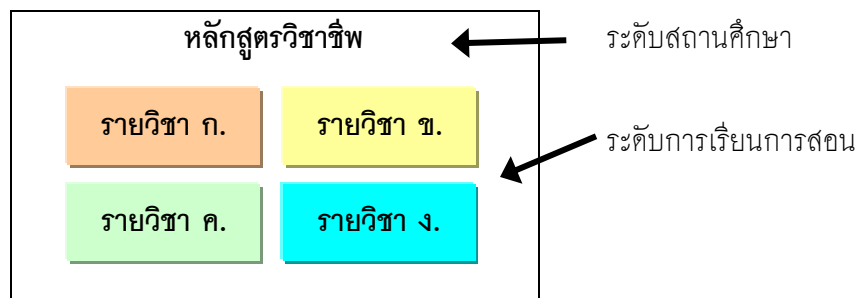
รูปที่ 20 แนวความคิดในการพัฒนาหลักสูตร

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตร จึงหมายถึง การทำหลักสูตรเดิมที่ใช้อยู่ให้มีคุณภาพมีความ
เหมาะสมมากขึ้น หรือเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ตามความต้องการของสังคมในขณะนั้น

หลักสูตรรูปแบบต่าง ๆ

1. **หลักสูตรวิชาชีพ** (เช่น หลักสูตรครูช่าง ช่างเขียนแบบ เป็นต้น) เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐาน
หลักสูตรแน่นอนมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. **หลักสูตรรายวิชา** (เช่น วิชาวิธีสอน วิชา Fluid Mechanics เป็นต้น) เป็นหลักสูตรย่อย ๆ ใน
หลักสูตรวิชาชีพ มุ่งเน้นสมรรถนะเฉพาะ มีขอบเขตและมีเวลาสอนที่กำหนดไว้แน่นอน
3. **หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น** (เช่น ช่างซ่อมจักรยาน ช่างถ่าย VDO เป็นต้น) เป็นหลักสูตรที่จัดเป็น
การเฉพาะในวิชาชีพอย่างเจาะจง ให้ผู้สำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพเฉพาะนั้น ๆ โดยตรง
4. **หลักสูตรฝึกอบรม** (เช่น Word Processor, SPSS for Windows เป็นต้น) เป็นโครงการฝึกอบรม
ให้มีความรู้ลักษณะเฉพาะอย่าง ในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อสนับสนุนการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง

ระดับของหลักสูตร

รูปที่ 21 หลักสูตรระดับสถานศึกษาและระดับการเรียนการสอน

หลักสูตรอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

- (1) **ระดับสถานศึกษา (Macro Level)** ได้แก่ หลักสูตรวิชาชีพต่าง ๆ เช่น หลักสูตร ปวช . ช่างยนต์ หลักสูตร ปวส. ช่างเชื่อม ฯลฯ มุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาไปประกอบอาชีพ
- (2) **ระดับห้องเรียนหรือการเรียนการสอน (Micro Level)** ได้แก่ หลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ เช่น รายวิชาวิธีสอน รายวิชา Fluid Mechanics เป็นต้น มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และ /หรือ ทักษะเฉพาะเรื่อง

ข้อกำหนดในหลักสูตร

1. ปรัชญา

เป็นความเชื่อที่กำหนดได้เป็นลายลักษณ์อักษร รอคการพิสูจน์หรือการหาข้อมูลสนับสนุนว่าจะเป็นจริงตามนั้นหรือไม่ เช่น

“การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม”
 “การพัฒนาครู คือ การพัฒนาช่าง”

2. ปณิธาน

เป็นความมุ่งมั่นปรารถนาที่จะไปให้ถึงปรัชญาที่กำหนดเอาไว้ เช่น “ภาควิชาครุศาสตร์เครื่องกลมุ่งมั่นที่จะผลิตและพัฒนาครูช่างอุตสาหกรรมที่มีความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงเป็นนักการศึกษาชั้นสูง ที่สามารถชี้นำวงการอาชีพและเทคนิคศึกษาของประเทศ” เป็นต้น

3. วิสัยทัศน์

เป็นข้อกำหนดถึงสิ่งซึ่งต้องการจะให้เป็น หรือต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าในแนวทางที่สร้างสรรค์ เช่น

“ภาควิชาครุศาสตร์เครื่องกล จะพัฒนาสู่ภาควิชาชีพชั้นนำ เป็นต้นแบบในการผลิตบัณฑิตครูช่างอุตสาหกรรมและนักการศึกษาชั้นสูงด้านอาชีพ และเทคนิคศึกษา เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศทั้งในเรื่องวิทยาการและรูปแบบการจัดการด้านครูช่างที่สมบูรณ์แบบ”

4. พันธกิจ

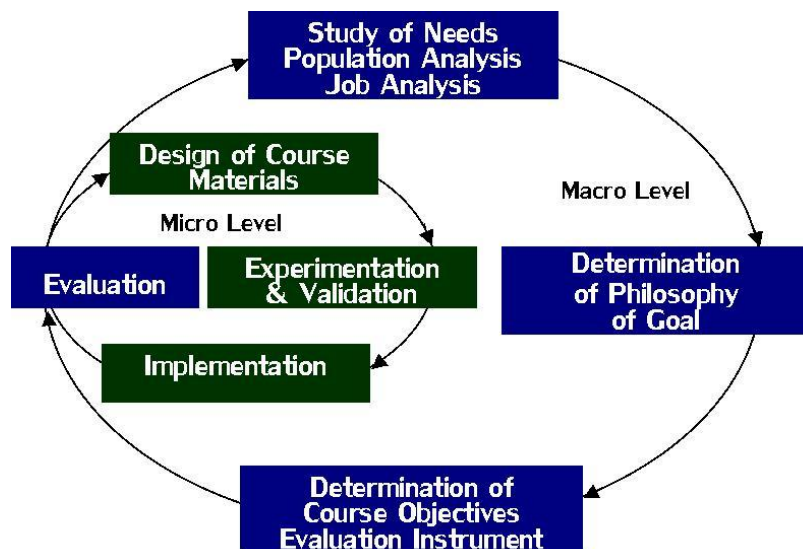
เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ และถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการให้ครบถ้วน เช่น พันธกิจของสถานศึกษา คือ จัดการศึกษา วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

5. วัตถุประสงค์

เป็นข้อความซึ่งระบุขอบเขตของเป้าหมาย และทิศทางในการดำเนินการ เช่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาเครื่องกล ที่จะผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการวิจัย นักการศึกษาระดับสูง และผู้สอนด้านเทคโนโลยีเครื่องกล เป็นต้น

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

1. UNESCO Model (Macro/Micro Level)

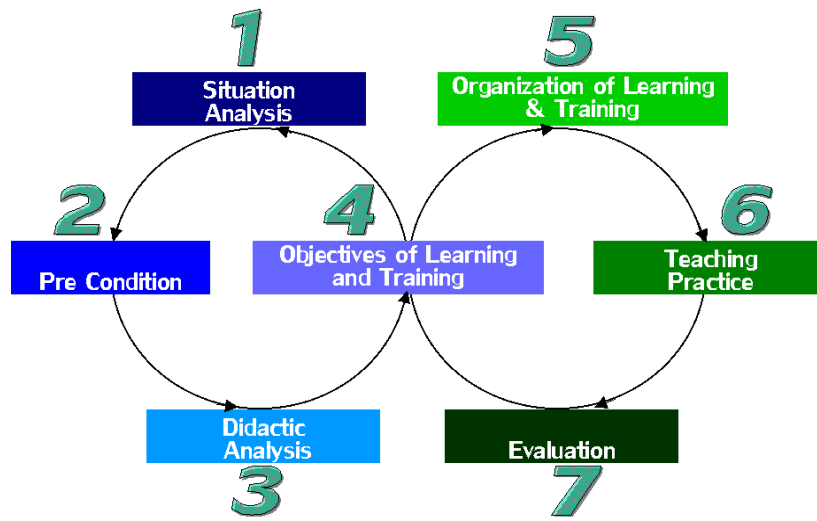

รูปที่ 22 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ของ UNESCO

การพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ จะเริ่มจากการศึกษาความต้องการ การวิเคราะห์ประชากรเป้าหมาย การวิเคราะห์งานอาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมาย จากนั้นจึงเป็นการกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร กำหนดวิธีการในการประเมินผล และประเมินผลการกำหนดวัตถุประสงค์เทียบกับความต้องการว่าสอดคล้องกันหรือไม่

หากประเมินแล้ววัตถุประสงค์ของหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการที่จะออกแบบสร้างวัสดุการเรียนการสอน นำไปทดลองใช้และปรับ บปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ แล้วจึงนำไปใช้จริงพร้อมกับการประเมินผลลัพธ์จากกระบวนการว่าสอดคล้องกับความต้องการที่ศึกษาไว้หรือไม่ อย่างไร

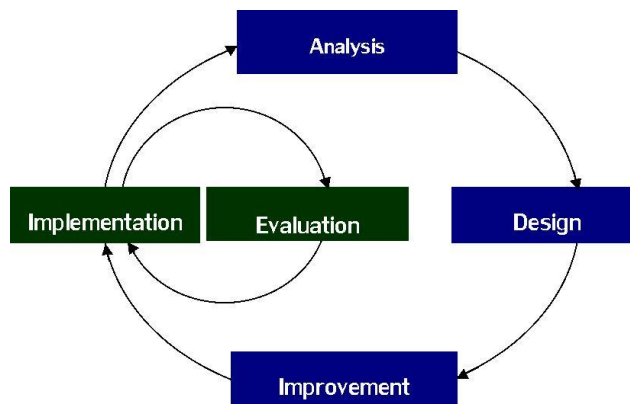
2. Nölker & Schoenfeldt Model

รูปที่ 23 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ของ Nölker & Schoenfeldt

การพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มจากการศึกษาความต้องการของตลาดแรงงาน จากนั้นจึงจะมาพิจารณาหลักสูตรอื่น ๆ ที่เปิดอยู่บ้าง ควรจัดการศึกษาระดับใด งบประมาณเท่าไร จะใช้บุคลากรจากแหล่งไหน เมื่อได้ข้อมูลสรุปแล้วจึงมากำหนดยุทธวิธีในการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาที่จะสอน การใช้เทคโนโลยีการสอน เพื่อที่จะมากำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน หรือการฝึกหัด กระบวนการในการบริหารและจัดการเรียนการสอน และการฝึกหัดจะต้องถูกวางแผนและจัดเตรียมเอาไว้ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริง ๆ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการไปตามแผนบทเรียนที่กำหนดไว้ มีการประเมินผลทั้งกระบวนการและวิธีการในลักษณะการวน (Loop) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

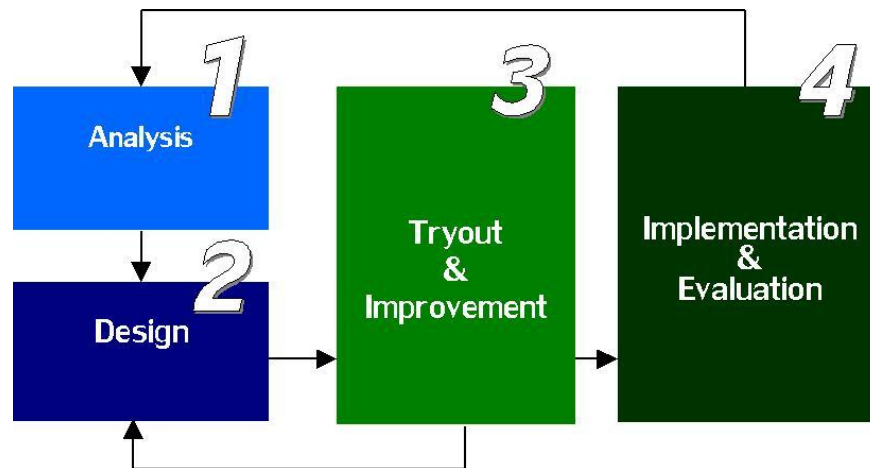
3. UNESCO Model (Micro Level)

รูปที่ 24 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ของ UNESCO ระดับ Micro Level

การพัฒนาหลักสูตรในระดับ Micro Level ส่วนใหญ่จะพูดถึงในระดับรายวิชา เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาออกแบบบทเรียนและผลิต วัสดุการเรียนการสอน ก่อนที่จะนำไปทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขกับกลุ่ม ทดลอง หลังปรับปรุงแล้ว จึงนำไปใช้จริง กับประชากร และประเมินผลเป็นวงจรต่อไปเรื่อย ๆ

4. TM Model (Micro Level)

รูปที่ 25 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ของภาควิชาครุศาสตร์ศรีสะเกษ

การพัฒนาหลักสูตรระดับรายวิชา จะเริ่มจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยในระดับหลักสูตรจะพิจารณาที่

- ◆ ปรัชญา/วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ◆ ลักษณะของผู้ที่จะเข้ามาเรียนในหลักสูตร
- ◆ หลักสูตรอื่น ๆ ที่อยู่ในสาขาวิชาใกล้เคียงกัน
- ◆ ความต้องการในอนาคต Technology ต่าง ๆ

ส่วนในหลักสูตรระดับรายวิชานั้น จะดู

- ◆ สิ่งที่กำหนดให้ในรายวิชา
- ◆ ความต้องการในงานอาชีพ
- ◆ รายวิชาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน
- ◆ ผู้เรียนในรายวิชา

หลังจากนั้น จึงมากำหนดวัตถุประสงค์การสอนและออกแบบวัสดุการเรียนการสอนต่าง ๆ จัดทำแผนการสอน /โครงการสอน นำไปทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ ก่อนที่จะนำไปใช้จริงและประเมินผลเพื่อดูความเหมาะสมของหลักสูตรต่อไป

สรุปบทเรียน

1. หลักสูตร คือ โครงการในการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้
2. การพัฒนาหลักสูตร เป็นการปรับปรุง หลักสูตรเดิมที่มีอยู่ ให้มีความเหมาะสมมีคุณภาพมากขึ้น หรืออาจเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ตามความต้องการของสังคมในขณะนั้นก็ได้
3. หลักสูตรการสอนมีหลายรูปแบบหลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการจัด หลักสูตรว่าต้องการจะเน้นอะไร หรือต้องการผลลัพธ์ (Output) อย่างไร
4. หลักสูตรที่ใช้ไประยะหนึ่งแล้ว จำเป็นต้องมีการปรับปรุงพัฒนา ซึ่งคงจะต้องศึกษาปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจของหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักสูตร คู่วัตถุประสงค์ของหลักสูตรว่ายังเหมาะสม อยู่หรือไม่ จากนั้นจึงเริ่มการพัฒนาหลักสูตร
5. การพัฒนาหลักสูตร อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับ Macro และระดับ Micro ซึ่งมี รายละเอียดที่จะต้องศึกษาต่างกัน ในระดับ Micro (ซึ่งจะเน้นในที่นี่) จะเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูล เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องก่อนมาจัดทำวัสดุการเรียนการสอน เพื่อนำไปทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไข ก่อน ไปใช้จริงและประเมินผลเป็นวงจรรอบอย่างต่อเนื่อง